

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Анна Славчева Кръстева,

Нов Български университет

за дисертацията на Георги Кирилов Медаров

От либерализъм към авторитаризъм. Българският случай след 1989 г.

за присъждане на образователната степен доктор

в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата
(Социология. Обща социология)

„Сегашното време е люшкащо се време” (с.295), казва един от интервюираните в изследването на Георги Медаров. Именно през люшканията – между авторитаризъм и либерализъм, понятия за прехода и прехода, дискурси и политически идентичности – Г. Медаров се опитва да концептуализира българското политическо време след 1989 г. Целта на становището е да оцени подхода и резултата на този опит.

Дисертацията е с амбиция и обхват така категорично надхвърлящи изискванията на докторат, че достойнствата ѝ трудно могат да бъдат синтезирани в краткия формат на становище. Ще се спра основно на тези, които ЗРАСРБ очаква от рецензентите:

- *Изключително значим, актуален и с дългосрочна важност предмет*, оригинално конструиран като артикулации между авторитарни и либерални дискурси, конюнктурни съчленявания и отчленявания: „Как могат да се схващат популистките форми, които са съвместими с либерализма, но същесвременно са изключващи и антидемократични“ (с. 311) Ако множество изследвания са фокусирани върху политическата дистанция между авторитаризъм и либерализъм, Медаров се интересува от обратната перспектива – от системните им сближавания, припокривания, разграничавания.
- *Критичната и рефлексивна перспектива*, системно прилагана в цялото изследване. “Експертната подчинява разбирането на ангажимента, а критиката подчинява ангажимента на разбирането” (с.230). Това разбиране за критика отправя две послания – теоретично и нормативно. В него критиката е рефлексия върху експертната: “критиката не е заемане на позиция, обратна на експертната, а осветяване на забравените наследства и противоречия в понятието“ (с.230). Второто послание е призивът за реабилитация на политическото въображение на Източна Европа и способността ѝ да прави история чрез критика на транзитологията, предполагаща пасивни източно-европейски общества, концептуализирани чрез необходимостта „да се ‘завърнат’ в ‘нормалността’ под зоркия експертен надзор“ (с. 230). Особено интересни са наблюденията за напреженията и пребръщанията между всекидневно и експертно: „понятията на експертния език като ‘преход’, целящо да насочи преходите към либерално управление, се мобилизират на всекидневно ниво като критика срещу самата експертиза“ (с. 242) и като „критика на либералната демокрация, а не като инструмент за нейното изграждане“ (с.248).
- *СOLIDНАТА методология, базирана на Есекската дискурсива школа на Шантал Муф и Ернесто Лаклао*. Два аспекта на методологическата рефлексивност

допринасят съществено за високата теоретична плътност на изследването: съзнанието за сферата на валидност, включително за границите на избора на подход; диалогичното му оглеждане в критични перспективи, които спорят с него. Целта – системен анти-есенциализъм, т.е. схващането на понятията да се извлича от техните исторически и практически употреби (с. 33) – е постигната успешно. Този методологически фундамент адекватно е допълнен с богато разнообразие от количествени методи – дискурсивен анализ на медийни, парламентарни, политически дискурси, интервюта и т.н.

- *Изключително висок теоретичен език и ясен академичен стил.* Библиографията – 696 заглавия – е впечатляваща илюстрация на ерудицията в широко поле на социалните, политическите и хуманитарните изследвания; тази ерудиция е изкристализираща в концептуален, точен, плътен, ясен теоретичен език.
- *Диалогично отношение към корпуса знания.* Необходима база на всяка солидно научно изследване е задълбоченото познаване на state-of-the-art. В дисертацията на Г. Медаров последният присъства не просто като обзор на литературата, а като теоретично поле, с което той е в непрестанен диалог – и когато спори с автори и тези, и когато прилага понятия и концепции, и когато надгражда собствените си заключения върху чужди изследвания. Този продуктивен диалог е впечатляващо симетричен и се води и с чужди, и с родни автори, и с утвърдени водещи учени, и с млади изследователи. Социалните науки присъстват живо и занимателно не просто като публикации, а и като конференции, лекции, дискусии, публични форуми, конструиращи знанието като обмен, спор, дебат, диалог, придавайки и свежа биографична конкретика на приобщаването на автора към тази интерактивна наука.
- *Декларираните приноси са реални и значими.* Авторът скромно и пестеливо ги е ограничил до два – теоретичен и емпиричен. Бих ги разширила до две групи приноси. Емпиричните са многобройни – не просто огромна по обем и разнообразна по характер емпирична информация, която е анализирана, концептуализирана и теоретизирана, но и разгръщане на силни тематични клъстери като (не)възможност за комунизма, конспиративните разкази за прехода – почти малки дисертации в голямата. Силна е и теоретичната теза за липсата на антагонизъм между либерализъм и авторитаризъм, за люшкащата се граница на дискурсивните им преплитания.
- *Публикациите у нас и в чужбина,* предствянето на резултатите от изследването на научни конференции свидетелстват, че то вече е в научен оборот в българската и международната академична общност.

Колкото по-иновативно и амбициозно е едно изследване, толкова повече предизвиква към академичен дебат. Тук ще се спира на три групи критични съображения:

- *Некритичното имитианско разбиране за политическото.* За разлика от рефлексивния подход към любимата Есекска школа, разбирането за политиката като врагове на Карл Шмидт е приложено доста буквално със сериозни теоретични импликации, от които ще открия три. Първото е асиметричното приложение на концептуалния подход за врага най-вече по отношение на либерализма. Теоретичното свръхпроизводство на врагове около либерализма в

изследването деформира картината на взаимоотношенията либерализъм-популизъм, не тематизирайки достатъчно врага като ключова дискурсивна стратегия на популизма. Парадоксално, теоретичната конструкция на либерализма чрез врагове възпроизвежда политическата конструкция на (твърдия) популизъм. Втората импликация е замъгляването на разликата между либералните и популистките врагове, а съответните дискурси ги конструират по съществено различни начини, последните проявявайки подчертани предпочитания към уязвими групи – малцинства, бежанци, ЛГБТ, т.н. Третата теоретична импликация е неаргументираното сближаване на хетерогенни феномени в търсене на хегемонните дискурсивни сливания между либерализъм и авторитаризъм, като рестриктивни мерки спрямо мигранти и роми и увеличаване на пенсионната възраст (с.108).

- *Неясен теоретичен статут на дискурсивните понятийни конструкции.* Това за мен е най-проблематичният проблем. Пиететът към емпирично-дискурсивното и отказът от теоретично-дефиниционното води до заличаване смисловите граници, само в разките на които определено понятие има смисъл. Ако едно понятие значи всичко, то не е понятие. Популизъм в текста е почти всяко позоваване на народ: първият демократичен митинг е популистки, защото иска народовластие (с. 123-4); речта на Чарли Чаплин във Великия диктатор е популистка, защото призовава за власт на народа. Авторитаризмът също е твърде втечен в дискурсивните си проявления: дисертацията сближава текстове от съвсем различен порядък като, например, дескриптивното твърдение на Дойче веле, че мигрантите са хора от чужди култури, често с ниско образование, и екстремисткия манифест на норвежкия масов убиец Андерш Брейвик (с. 83). Липсата на по-концептуално удържани дефиниции води до теоретични измествания: изследването сравнява либерализма с авторитаризма, но по-често говори за популизма, а още по-често, когато говори за популизъм, разбира мек популизъм, а тези приплъзвания не са добре удържани рефлексивно. Някои разграничения са многократно обговорени, без разграниченията да придобият ясна конкретика, като между мек и твърд популизъм, където граница освен покрай други символни ресурси се конструира от големи дози екстремизъм, расизъм, ксенофобия. Друга проява на нерелексивен емпиризъм е на базата на много малко данни да се правят амбициозни заключения, като напр: “Защо да не се заключи, че Атака е партия на средната класа, а не на губещите от прехода“ (с.92). Дискурсивният подход обича парадоксите, но някои като ‘Популизъм е да протестираш’, и ‘Популизъм е да не протестираш’ все още се нуждаят от по-задълбочена теоретизация. Дискурсивният емпиризъм ‘сплесква’ политическата темпоралност на прехода в типологизиране и опозиции: популизмът се представя като аисторически ефективен враг на либерализма, което теоретично маргинализира исторически различните противопоставяния на либерализма в началото на прехода на комунизма, а днес по-скоро на консерватизма.
- *Дисгресии, разфокусиращи изследването.* Текстът изобилства на дисгресии – чалгата, самоориентализацията, масовата култура, датата на началото на

прехода, валутния борд, авторитарната личност и масовата психоза на фашизма, та чак до сирената в пост-конференнтните менюта... – които илюстрират широките интереси на автора, но по-скоро отклоняват текста от основната му цел.

В научна дискусия бих поспорила още с колегата Медаров, но целта на становището е да премери постиженията и проблематичните моменти, а в дисертационното изследване постиженията и резултатите безспорно, убедително и категорично преобладават.

Лични впечатления

Познавам лично Георги Медаров от международна конференция, на която го поканих да участва, и на която докладът му направи отлично впечатление както на публиката, така и на медиите, които дадоха по-широка публичност на позицията му. Бих обобщила впечатленията си от Г. Медаров като сериозен, перспективен, задълбочен, непрестанно търсещ изследовател.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Заключението е категорично – дисертационният труд и в количествен смисъл, и най-вече като резултати и постижения надхвърля изискванията на ЗРАСРБ. Научните приноси на кандидата са лични, многобройни и безспорни, както емпирични, така и теоретични. С убеденост давам изключително висока оценка на дисертационния труд “От либерализъм към авторитаризъм. Българският случай след 1989 г.” и подкрепям присъждането на образователната степен доктор в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Социология. Обща социология) на Георги Медаров.

5 юни 2016 г.

Изготвил становище:

проф. д-р Анна Кръстева